

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Çocuğa Yansıması: Çocuk İstismarı

Reflection of Gender-Based Violence on Children: Child Abuse

Zilan UĞURLU¹

¹ Dr., Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, E-posta: zilanugurlu@baskent.edu.tr, ORCID ID 0000-0002-3740-3191.

Öz

Biyolojik cinsiyet, bireylerin doğuştan getirdikleri biyolojik farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet ise toplumdaki kadın ve erkek bireylere cinsiyeti nedeniyle yüklenen rol, sorumluluk ve davranış kalıplarıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyet rolleri, kadın ve erkek bireyleri bir davranış kalıbına sokarak birey ve toplum üzerinde kontrol mekanizması oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu roller bireyleri kısıtlamakta, ağırlıklı olarak da kadınlar ve kız çocuklarına ayrımcı davranılmasına neden olmakta ve zorlayıcı sorumluluklar yüklemektedir. Bu beklentileri karşılamayan bireyler şiddete maruz kalabilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, geleneksel erkek egemen toplumun kadın ve erkek bireylere dayattığı roller nedeniyle aile içinde erkekten kadına ve onu takiben erkek ve kadından kız ve erkek çocuklara yönelmektedir. Çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamele toplumda oldukça yaygındır. Çocuğa kötü muamele çocuklara uygulanan ihmal ve istismarın bütünüdür. Çocuk istismarlarının temelinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yatmaktadır. Kız ve erkek çocuklara uygulanan istismar toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık içeren kalıplar öğretilerek nesilden nesile aktarılmaktadır. Çocuk istismarı “fiziksel, duygusal/psikolojik, ekonomik ve cinsel istismar” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyete dayalı oluşan şiddetin çocuk istismarının oluşumu içinde önemli bir risk faktörü olduğunun ve çocuk istismarının temel nedenlerinden olduğunun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu bağlantının farkında olarak çocuk istismarının önlenbilmesine dair uygulanacak çalışmalar mutlaka toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalarla paralel yürütülmelidir.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, şiddet, çocuk istismarı.

Abstract

Biological sex is the biological differences that individuals are born with. Gender is the roles, responsibilities and behavior patterns attributed to males and females in society because of their gender. Gender-based gender roles aim to create a control mechanism over the individual and society by putting males and females into a behavioral pattern. These roles restrict individuals, predominantly cause discrimination against women and girls and impose coercive responsibilities. Individuals who do not meet these expectations face violence. Gender-based violence is directed from males to females in the family, and then from men and women to girls and boys, due to the roles that the traditional male-dominated society imposes on women and men. Violence and ill-treatment against children is very common in society. Child maltreatment is the whole of neglect and abuse. Gender-based violence underlies child abuse. The abuse of girls and boys is transmitted from generation to generation by teaching stereotypes that include discrimination based on gender. Child abuse emerges as “physical, emotional/psychological, economic and sexual abuse”. In this study, it is aimed to reveal that violence based on gender is

Derleme Makale
Review Article

Makale Atfı: Uğurlu, Z. (2022). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Çocuğa Yansıması: Çocuk İstismarı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 6(2), 160-174.

Alındı 18.12.2022
Kabul Edildi 29.12.2022
Yayınlandı 31.12.2022

DOI: 10.55109/tushad.1220677

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

an important risk factor in the formation of child abuse and that it is one of the main causes of child abuse. Being aware of this connection, studies to prevent child abuse must be carried out in parallel with studies aimed at eliminating discrimination based on gender.

Keywords: Gender, violence, child abuse.

1. Giriş

Güç kullanma, kontrol altına alma ve cezalandırma gibi amaçlarla uygulanan şiddet olgusu çağlar boyunca gücü elinde tutandan güce erişimi engellenmiş olana yönelmektedir. Gücü ortaya koyma yöntemi olarak kullanılan şiddet tüm nüfus gruplarına olumsuz yansımaları olan bir toplumsal sorundur. Şiddetin incinebilir gruplara olan etkileriye daha yıkıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gruplardan biri olan çocuklar hem şiddete şahit olarak hem de şiddetin hedefi olarak zarar görmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, geleneksel erkek egemen toplumun kadın ve erkek bireylere dayattığı roller nedeniyle aile içinde erkekten kadına ve onu takiben erkek ve kadından kız ve erkek çocuklara yönelmektedir. Çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamele toplumda oldukça yaygındır. Çocuğa kötü muamele çocuklara uygulanan ihmal ve istismarın bütünüdür. Çocuk istismarı “fiziksel, duygusal (psikolojik), ekonomik ve cinsel istismar” olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk istismarlarının temelinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yattığı, kız ve erkek çocuklara uygulanan şiddetle toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın beslenerek nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Burada çocuk istismarının kökeninin toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan geldiğinin ortaya konulması amacıyla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ardından çocuk istismarı türlerine ilişkin bir kuramsal çerçeve çizilecektir.

2. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet

Cinsiyet; cinsiyet türleri arasındaki farklılığını tanımlama amacıyla kullanılan biyolojik temelli bir kavramdır. Anne karnında bebeğin ultrasonla cinsiyetlerinin belirlenmesiyle bireylere cinsiyet organlarına göre kadın veya erkek olmak üzere bir cinsiyet verilir. Kadın ve erkek cinsiyet özellikleri doğuştan gelen biyolojik farklılıklardır (Dökmen, 2009). Biyolojik cinsiyet, bireyin genetik ve anatomik özelliklerinden bahsederken kullanılır. Erkek ve kadın bedenindeki biyolojik farklılıklara vurgu yapar (Bilton, 2008). Bunlar ırk, etnik köken, toplum ya da kültürden etkilenmeyen farklılıklardır.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak kültürel temellidir. Farklı kültürlerde birbirinden farklı biçimlerde tanımlanmış olan eril ve dişil nitelikler kastedilir. Toplumsal cinsiyet, her iki cinsiyete yüklenen toplumsal rol, sorumluluk ve davranış kalıplarına işaret eder (Bhasin, 2003; Bilton, 2008). Buradan anlaşılacağı gibi toplumsal cinsiyette biyolojik cinsiyette olduğu gibi fiziksel farklılıkların yanı sıra kadın ve erkek cinsiyetlerinden bireyler olarak toplumun bizleri nasıl görüp nasıl algıladığı ve nasıl davranmamıza yönelik beklentisi olduğuna ilişkin değerleri, yargıları ve rolleri çerçevelemektedir (Ersöz, 2010). Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri kadın ve erkek bireyleri bir davranış kalıbına sokarak birey ve toplum üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Bu beklentileri karşılamayan bireyler şiddetle karşılaşmaktadır.

Kadının aile ve toplum yaşamında üstlendiği rollere dair birçok atasözü vardır. Bu roller, kadına yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılığı besleyen ataerkil bir bakış açısı taşımaktadır. Atasözlerinde kız çocuklarının eğitiminde en uygun yolun fiziksel şiddet olduğu, kadınlar ve kız çocuklarına yönelik olumsuz ifadelerin sıkça kullanıldığı dikkat çekmektedir (Küçük, 2003: 213). Kadına yönelik ayrımcı ve olumsuz anlamlar içeren atasözlerine “*Kız doğuran tez kocar.*”, “*Kızın mı var, derdin var.*”, “*Kız kendi havasına bırakılırsa ya davulcuya varır, ya zurnacıya*” örnek verilebilir. Atasözlerinde erkek çocuk aile için değerli görülmekte ve maddi gelir kaynağı olarak kabul edilmekteyken kız çocuğunu aileye maddi bir yük olarak kabul edilmektedir. Bu bakış açısını destekleyen “*Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.*”, “*Ağaç yeşert meyve getirsin, oğlan büyüt ekmek getirsin.*”, “*Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun.*”, “*Oğlandır oktur, her evde yoktur.*”, “*Kız yükü, tuz yükü.*”, “*Kız elin, oğlan evin.*” gibi birçok atasözü de bulunmaktadır (Genç, 2018). Erkek çocukların ekonomik olarak ileride ailelerini destekleyeceği görüşü ne kadar hakimse de öte yandan da ülkemizde “ilk çocuk kız olsun bize yaşlandığımızda bakar” anlayışı ile karşılaşmak da mümkündür. Atasözlerinde kadın cinsiyetinin değersizleştirilme ve kadına

ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın, şiddetin ve toplumsal cinsiyet rollerinin atasözleri yoluyla öğrenilerek nesilden nesile aktarıldığını söylemek mümkündür.

Toplumsal cinsiyet rollerinin çocukluktan itibaren öğrenilmesini besleyen bir diğer kültürel öge de çocuk masallarıdır. Masallardaki erkek kahramanların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Nadir görülen kadın kahramanların da kadınsı özellikleri geri plana itilmiştir. Kadınlar genellikle masallarda bir erkek kahraman tarafından kurtarılmaya muhtaç 'mağdurlar' olarak var olmaktadır. Erkek çocukları güçlü ve başarılı birçok kahramanla özdeşim kurabildiklerinden bu durum daha cesur olmaları biçiminde günlük hayata yansımaktadır. Kız çocuklarıysa yıkıcı travmalarla karşılaşmalarına rağmen ancak mağduriyetleri karşısında ahlaki kusursuzluk, narinlik ve zarafetle duruş sergilerler. Masallarda çocuklara verilen mesajlarla algı ve tutumları toplumsal cinsiyet eşitsizliği çocuklara aktararak korunmakta ve yeniden üretilmektedir (Alpan, 2018).

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsiyetçilik biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyetçiliğin düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olarak iki biçimi vardır. Düşmanca cinsiyetçilik, kadının yetersiz, erkeğe göre daha zayıf, erkekten düşük seviyede, erkeğe muhtaç ve bağımlı olarak algılanarak cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakılmasıdır. Korumacı cinsiyetçilik ise dışarıdan bakıldığında olumlu ve kadının desteklenmesi için gerekli bir gözükse de, kadının zayıf ve erkeğin himayesine muhtaç olduğunu kabul eden geleneksel kalıp yargılarını ve erkek egemenliğini destekleyen ve son tahlilde yine kadının zarar gördüğü bir cinsiyetçilik anlayışıdır (Sakallı Uğurlu, 2002).

Düşmanca cinsiyetçiliğin açık ve net bir biçimde kadını değersiz kabul ettiği için fark edilip karşı durulması doğal bir cinsiyetçilik türüyken, korumacı cinsiyetçiliğin kadını destekleme maskesi altında kadının erkeğe göre yetersiz olduğu ve baba, ağabey, partner, oğul vb. bir erkek tarafından korunup kollanma zorunluluğu olduğu kalıp yargısını içselleştirerek farkına varılması güç bir biçimde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı beslemektedir. Connelly ve Heesacker (2012)'ye göre korumacı cinsiyetçi erkeklerin, ataerki sistemi meşrulaştırdığı ve böylece cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik suçluluk duygusundan kurtulabildiğini öne sürer. Bu nedenle erkekler cinsiyetçi durumlarla karşılaştıklarında tepkisiz kalabilmektedirler.

3. Çocuk istismarı

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kadınlardan sonra en yoğun etkilenen nüfus grubu çocuklardır. Çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamele, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2020)'nün tanımına göre "Bir sorumluluk, güven veya güç ilişkisini kullanarak çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya haysiyetine yönelik fiili veya olası zararlar sonuçlanan çocuğu fiziksel, duygusal, cinsel yönden istismar etme, ihmal etme ve ticari veya farklı biçimlerde sömürülmesi olguları"dır.

Çocuğa kötü muamele (istismar ve ihmal) riskinin fazla olduğu toplum ve topluluklarda, cinsiyete dayalı sosyal eşitsizlik; ailelerin ve kurumları destekleyici konut veya hizmetlerin yetersizliği; işsizlik veya yoksulluk, alkol ve uyuşturucu maddelere rahat erişilmesi; çocuklara kötü muameleyi, çocuk pornografisi, çocuğun ticari cinsel sömürsünü ve çocuk işçiliğini önleyici politika ve programların yeterli olmaması; şiddeti yücelten, fiziksel cezayı destekleyen, katı cinsiyet rollerini kabul eden veya ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocuğu değersizleştiren sosyal ve kültürel normlar; sosyoekonomik eşitsizlikleri keskinleştiren ülkelerin sosyal, ekonomi, sağlık ve eğitim politikalarının varlığı söz konusudur (WHO, 2020). Cinsiyete dayalı sosyal eşitsizlik ve katı cinsiyet rollerinin beslediği toplumlarda çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamelenin görülme riskinin artmış olması çok şaşırtıcı bir durum değildir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık erkek egemen yapıyı beslemesi nedeniyle erkeğin tek güç sahibi olduğu ve gücünü kadına, çocuğa ve gücünün yettiği her bireye uygulamakta geri kalmadığı bir düzene yol açtığı bilinmektedir.

Dünyada kültürel olarak tolerans düzeylerinde farklılıklar, fiziksel ceza yöntemlerinin normal karşılanması, ebeveynler arasındaki sorunlar, mutsuz ve huzursuz aile ortamı, üvey ebeveynle yaşama ile çocuğa bakım verenlerin biyolojik ve psikolojik sağlığının bozuk olması çocuğa yönelik kötü muamelenin nedenleri arasında sayılmaktadır. Ülkemizde ise çocuğa yönelik kötü muamele riskini, ekonomik sorunları olan, çok çocuklu ve tek odalı evlerde yaşayan aile olmak, ataerki, ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması, çocuğa ve kadına yönelik şiddetin toplumda kabul görüyor olması, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kız çocukların erken yaşta evlendirilmesi artırmaktadır (Şimşek, Ulukol ve Bingöler, 2004).

Erkek egemen toplumlarda kız çocuklarının haklarından çok, ailelerine yönelik rol, sorumluluk ve görevleri öne çıkarılmaktadır. Bu anlayış nedeniyle, kız çocukları her türden ihmal ve istismarı içeren temel insan hakkı ihlalleriyle karşı karşıya bırakılmaktadır. Büyük ölçüde hak kaybı yaşadıkları bu yapı içinde kız çocukları pasifize edilerek, aile ilişkileri, bakım verme ve ev işleri ile sınırlı bırakılmakta ve bu durum varlıklarını yitirmelerine neden olmaktadır (Özateş, 2007).

Toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri nedeniyle aileler erkek çocuklarını hastalandıkları veya yaşlandıklarında kendilerine bakmaktan sorumlu bireyler olarak görme eğilimindedir. Erkek çocuklarına yaptıkları yatırımın onlara geri döneceği biçiminde bir görüş hakimdir. Oysaki kız ve erkek çocuklara yapılan eğitim yatırımının sosyal getirileri eşit düzeydedir. Ailelerin kız çocuklarının evlenip başka bir aileye ve eve ait olacağı, onlardan kopacağı anlayışıyla eğitimlerine yapılacak yatırımın doğrudan fayda getirmeyeceği anlayışı erkek çocuklarına yönelik daha fazla eğitim yatırımı yapmalarına ve kız çocuklarını daha erken yaşta eğitimden uzaklaştırmaya yönlendirmektedir (Dollar ve Gatti, 1999).

Geleneksel toplumlarda kız çocuklarının erken yaşta evlenip ailesinin yaşadığı evden ayrılacağı, evlendikten sonra eşi çalışacağı için onun çalışmaya gereksinimini olmadığı anlayışı hakimdir. Gürol ve Dilli (2006), kız çocuklarının evlendiklerinde aileleriyle yaşarken aldıkları eğitimin bir faydası olmayacağı, eğitimle öğrendiği becerilerini eşinin evinde kullanamayacağı, kız çocuklarının öncelikli olarak aile bireylerine bakım verme ve ev içi görevlerini yerine getirme sorumluluklarının olduğu bakış açısının hakim olduğunu ifade etmektedir. Bu anlayış nedeniyle küçük yaştan itibaren kız çocukları akademik bir eğitim yerine ev içi görevlerinin öğretilmesi ve uygulanması doğrultusunda bir eğitim verilmektedir.

Kız çocuklarının eğitim hakkının ihlal edilmesinin en temel nedeni toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktır. Erkek egemen ailelerde kız çocukları geleneksel cinsiyet rollerine bağlı kalınarak yetiştirilmektedir. Kız çocuklarından beklenen en temel rol anneliktir. Bu nedenle nasılsa çalışmayıp çocuklarını büyüyeceği için eğitim görüp bir meslek edinmesi zamana kaybı olarak görülür. Benzer sosyoekonomik şartlar altındaki kız ve erkek çocuklardan, erkeğin okula gönderilip, kız çocuğun gönderilmemesinin altında yatan temel nedeni ancak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla açıklanabilir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık sonucunda, kız çocuklarının okula kaydolma oranlarının erkeklerden daha düşük, okulu terk etme oranlarının da erkeklerden daha yüksektir (Özateş, 2007).

2006 yılı itibariyle Türkiye’de okuryazar olmayan kadınların oranı yüzde 19,6’dır. Kız çocukların eğitime katılmaları için devlet ve STK’ların işbirliğinde programlar yürütülmüştür. Bu programlara rağmen 2000-2006 yılları arasında kadın okuryazarlığında sağlanabilen artış yalnızca binde 2 olmuştur (CEDAW, 2010). Eğitimin ileri kademelerine doğru gidildikçe kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin arttığı tespit edilmiştir. İlköğretime devam eden kızların erkeklere oranı 0.95 iken, bu oran ortaöğretimde 0.74’e düşmektedir (UNDP, 2010).

Çocuklukta ve bebeklikte yaşanan kötü muamelenin yetişkinliğe kadar süregelen olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan belki de en olumsuzu kötü muameleye maruz kalmış kişilerin yetişkinlikte de

çevresindekilere bu davranışları uyguluyor olmasıdır (Türkçapar, 2009). Şunu demek mümkündür ki ‘şiddet şiddeti doğurmaktadır’.

Çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamelenin sıklıkla karşılaşılan bir biçimi çocuk istismarıdır. WHO (2020)'ya göre, “Çocuklara bir yetişkin, toplum, devlet veya başka bir çocuk tarafından, bilinçli veya bilinçsiz olarak; bedensel, duygusal, zihinsel veya sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen, çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alan bir davranış uygulanması”na çocuk istismarı denir.

Çocuk istismarının fiziksel, duygusal/psikolojik, ekonomik ve cinsel istismar olmak üzere dört çeşidi vardır. İstismar çeşitleri tek başlarına görülebilmekle beraber, birlikte görüldükleri vakalarla da sık sık karşılaşılmaktadır.

3.1 Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, istismara uğrayanın vücudunda çoğunlukla gözle görülür izler bırakması sebebiyle istismarın en iyi bilinen ve tanılanan türüdür. Fiziksel istismar, “bir kaza olmaksızın, fiziksel travma ya da yaralanmalarla sonuçlanan herhangi bir davranış biçimi” (WHO, 2020) olarak tanımlanır. Fiziksel istismarla çocuğun vücudunda oluşan yaralar “çimdikleme, ısırma, vurma, tekmeleme, yakma, ağız kapatarak boğmaya teşebbüs etme, şiddetli bir şekilde sarsma ya da herhangi bir başka şekilde çocuğun bedenine zarar verme” biçiminde gerçekleşmiş olabilmektedir.

Çocuğun vücudunda oyun oynadığı esnada kazayla meydana gelmiş yaralanmalar da meydana gelmiş olabilir. Kaza ile istismar arasındaki fark oluşan yaraların yeri, yaralanmanın sıklığı, yaranın izinin bir çeşme benziyor olması, farklı tarihlerde oluşmuş iyileşmiş nedeni gerekçelendirilemeyen yaraların olması durumunda fiziksel istismardan şüphelenilmelidir. Burada çocuğun, ebeveynlerin, diğer bakım verenlerin ve olaya şahit olanların anlattığı olay öyküsünün birbirleriyle tutarlılığı ile çocuğun vücudunda oluşmuş yara ile uyumluluğu dikkat edilmelidir. Birbiriyle uyumsuz olay örüntüsü ve klinik tablo, çocuktaki yaralanmanın kaza değil de fiziksel istismardan oluşabilmiş olması yönünde güçlü şüphe oluşturmaktadır.

Toplumdaki “*Dayak cennetten çıkmadır.*” ve “*Kızını dövmeleyen dizini döver.*” gibi şiddeti normalleştiren atasözleri çocuğun fiziksel istismarı riskini artırmaktadır (Şimşek, Ulukol ve Bingöler, 2004). Sıklıkla kullanılan “*Annenin/babanın/öğretmenin vurduğu yerde gül biter.*” sözünde de olduğu gibi şiddetin, çocukları eğitmede faydalı bir yöntem olarak kabul gördüğü ve içselleştirildiği erkek egemen toplumlarda çocuklar fiziksel şiddete sıklıkla maruz kalmaktadır. Şiddet gören çocuk kendini savunamazken, bir yandan haksız görülmekte şiddeti uygulayanın davranışı da toplum tarafından kabul görüp, takdir edilmektedir.

Toplumda çocuğu disipline etme yöntemi olatak sıklıkla kullanılan fiziksel şiddetin sonuçları yıkıcı olabilmekte, ailelerinden şiddet gören çocuklarda uykusuzluk, uykuda idrar kaçırma, boğaz ağrısı vb. semptomların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Polat, 2007).

3.2 Duygusal/Psikolojik istismar

Duygusal ve bir diğer adıyla psikolojik istismar “Sistemli bir şekilde çocuğun aşağılanması ya da görmezlikten gelinmesi gibi, sağlıklı duygusal gelişimini ve benlik saygısını ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıpları” olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2020). Duygusal istismar tüm istismar türleri arasında en sık görülen ancak diğer istismar türlerine nazaran en zor tanımlanabilen istismar türüdür. Duygusal istismarın çocuğun gelişimini sekteye uğratabilecek düzeyde yoğun zarar verecek etkisinin olmasının en önemli nedeni, duygusal istismarla, bir kereye mahsus bir söz ya da davranıştan değil tekrar eden ve

sürekliliğini koruyan hakaret, yargılayıcı söz, küçük görme, tehdit, aşağılama, sosyal yaşamdan izole etme veya psikolojik baskıyla kontrol etme gibi davranışlardan oluşan bir örüntüden söz ediyor olmamızdır.

Duygusal istismar tüm sıklıkla diğer istismarlarla birlikte görülmekle birlikte istismarın neden olduğu fiziksel belirtiler ortadan kalksa da çocuk üzerindeki etkilerini ileriki yaşlara kadar sürdürmektedir. Duygusal istismar çocuğun psikolojik gelişimini sekteye uğratmakta ve güvenli bağlanma önünde engel oluşturmaktadır. Duygusal istismarın belirlenmesi ve tanınması fiziksel delillerle tespit edilemediğinden fiziksel ve cinsel istismara göre daha zor olmaktadır. Duygusal istismarın ve sonuçlarının tespitinde psikiyatrist, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, hemşire ve çocuk doktorları multidisipliner ekip yaklaşımıyla istismarı değerlendirmeliyiz (Dokgöz ve Tırtıl, 2007).

Toplumsal cinsiyet kaynaklı olarak kız çocuklarının kontrol altında tutulması amacıyla ebeveynler kız çocuklarına baskıcı ve katı yaklaşımlar sergilemektedirler. Hayatın zorluklarına göğüs geren güçlü kadınlar yetiştirmenin yolu elbette katı ve baskıcı ebeveynlikten geçmemektedir. Başerer Berber (2021), katı ebeveyn tutumuyla annelerin güçlü kız çocukları yetiştirmeyi gaye edindikleri ancak aksine kızlarının hayatın her alanında pasif, birilerine bağımlı ve itaatkar olduklarını öne sürmektedir.

Kız çocuklarını erkeklerden erkek çocuklarını da kızlardan izole bir ortamda yaşatmaya çalışmak da bir tür duygusal istismardır. Ataerkil toplumlarda kız ve erkek çocukların ve gençlerin okul, oyun alanı, spor ve kültürel etkinlikler gibi ortak sosyal alanları birlikte kullanması uygun görülmemektedir. Bu nedenle çocuklar karşı cinsi tanımadan, karşı cinste neyden hoşlanıp hoşlanmadığınız öğrenmeden büyümekte ve eş seçiminde ve ilişkiyi yürütmede zorluk yaşayabilmektedir.

Ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarına yönelik farklı bir bakış açısı sergiledikleri görülmektedir. Kız çocuklarına yönelik beklentilerinin fazla olması ebeveynleri tarafından erkeklere göre görece daha çok koşullu sevgi görmelerine neden olabilmektedir. Karabıyık (2012), kadınlar ve kız çocuklarından fedakar ve bakım verici olmaları, babaya, erkek kardeşe, eşe yardım etmeleri, iyilik yapmaları, bağımlılık davranışları beklendiğini öne sürmektedir. Yağan Güder ve Güler Yıldız (2016)'ın araştırmalarından edindikleri sonuçlara göre anneler erkek çocuklarına olumlu özellikler yüklerken kız çocuklarına ise olumsuz özellikler yüklemekte ve kız çocuklarından beklentilerinin erkek çocuklarından fazla olmaktadır.

Erkek çocuklarının her alanda kız çocuklarından daha özgür olduğu, haklara erişimde avantaj sağlandığı, sosyal yaşama kız çocuklarından daha fazla katıldıkları bilinmektedir. Örneğin lise öğrencisi bir kız çocuk okul çıkışı arkadaşlarıyla dışarıda bir süre vakit geçirmek istediğinde ailesi buna müsaade etmezken kendisinden yaşça küçük erkek kardeşine bu kısıtlamalar uygulanmayabilmektedir. Kız çocuğuna eve dönüş için belli bir saat konulurken erkek çocuk geç saatlere kadar evin dışında kalabilmektedir. Ebeveynlerin kız ve erkek çocukları arasında yaptığı cinsiyete dayalı bu ayırım da kız çocuklarının psikolojik istismarıdır. Kız çocuklarının toplumundan izole edilme suretiyle psikolojik istismara maruz kalmasının kökeninde bir bakıma da 'namus'u koruma anlayışı yatmaktadır.

Erkek egemen toplumlarda namus kavramı hep kadınla özdeşleştirilmiştir. Kız çocukları ailelerinden yetişkinlikte partnerlerinden "*namusumuzsun*", "*namusumuza halel getirme*" sözlerini bolca işitmektedir (Çetintaş vd., 2021). Namusu korumadaki gaye kız çocuklarını yasayabilecekleri olumsuz olaylardan korumak değil, bu olay sonucunda ailenin ve erkeklerin itibarını korumaktır. Namus, kız çocuklarının sırtına yüklenmiş çok büyüktür duygusal yüküdür. Kız çocukları bu büyük sorumluluğun altında yaşamları boyunca duygusal olarak istismar edilmektedir.

Erkek çocuklardan akrabalarına cinsel organını sergilemesinin istenmesi ve ailelerin bununla gurur duyması sık karşılaşılan bir durumken kız çocukları oyun oynarken kazara iç çamaşırları bile gözüke kız çocukları bu konuda uyarılır ve dikkat etmesi konusunda tembihlenir. Bu durum erkek çocuklar için de bir istismardır. Toplumda kız çocukları da bekaretin çok değerli olduğu ve evlenene dek korunması gerektiği öğretisiyle yetiştirilir. 'Bekaretin kaybedilmesi'nin kimi toplumlarda rezil edilme, aşağılanma ve hor görülmeye hatta bazılarında 'namus cinayetini' maruz bırakılmaya kadar gidecek ağır sonuçları olduğu ile kız çocukları korktukları büyütülür (İlkaracan ve Seral, 2003:195). Kız çocukları bekaretlerini her ne pahasına olursa olsun korumakla sorumludur. Erkeklerin cinselliği bu kadar değer görünürken kız çocuklarının namus kisvesiyle bu denli bastırılması toplumsal cinsiyete dayalı çocuğun duygusal istismarının büyük oranda kız çocuğunun maruz kaldığı bir biçimdir.

Toplumsal cinsiyete uygun rol beklentileri çocukluktan itibaren belirleyicidir. Türkiye'de genel olarak kız çocuklarına erkek çocuklardan daha çok koruyucu bir ebeveynlik yaklaşımı sergilenmektedir. Erkek çocukların daima güçlü olması beklenerek, canı yandığında dahi "*Erkek adam ağlamaz.*" gibi öğütler verilmesi nedeniyle erkek çocukları toplum tarafından zayıflık olarak algılanabilecek duygu ve düşüncelerini yok saymakta davranışlarını sona erdirmektedir. Anne ve babalar erkek çocuklarıyla sınırlı duygusal iletişim kurmaktadırlar. Bu nedenle erkek çocukların ihtiyaç duyduklarında duygusal destek alabilecekleri bir yetişkine erişebilmekte kız çocuklara göre daha çok zorlandıkları ve duygusal yönden ihmal edildiklerini hissetmeleri öne sürülmektedir (Cankur vd., 2012:37).

3.3 Ekonomik istismar

WHO (2020)'nun tanımına göre ekonomik istismar "Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması veya çalıştırılmasıdır." Çocuğun düşük ücretlerle, sigortasız, güvencesiz, riskli işlerde yoğun mesailerle çalıştırılması, yaşama ve gelişim, eğitim ve oyun haklarının elinden alınmasına neden olmaktadır. Ekonomik istismar çocuğun birçok hak ihlallerine uğramasına neden olmakla birlikte ebeveynlerinin gözetiminden uzak yetişkinlerle aynı ortamda çalışıyor olması bir çok istismar türüne de maruz kalmasına zemin hazırlamaktadır.

ILO (2017)'nin "Çocuk İşçiliğinin Küresel Tahminleri: Sonuçlar ve Eğilimler" raporuna göre 2012-2016 yılları arasında çocuk işçilerin %58'i ve tehlikeli işlerde çalışan çocuk işçilerin %62'si erkek çocuktur. Çocuk işçilerin %42'sini kız çocukları oluşturmaktadır. Bu çocuklarınsa tehlikeli işlerde çalışanlarının oranı %36'dır. 15-17 yaş aralığındaki kız ve erkek çocukların tamamı tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Raporda görüldüğü gibi çocuk işçilerin ve tehlikeli işlerde çalışan çocukların ağırlığı erkek çocukları oluşturmaktadır. 15 yaş üstündeki çocuklarda kız ve erkek çocukların tümünün tehlikeli işlerde çalıştırılması yaş ilerledikçe tehlikeli işlerde çalışma riskinin arttığına işaret ettiğinden çocukların lisede okulu bırakıp çalışmaya başlamasının hayati risklere yol açabileceğini söylemek mümkündür.

Genel olarak işgücü piyasasında erkeklerin ağırlığı kadınlara göre daha fazladır. Bu durum ebeveynlerin erkek çocuklarının eğitimlerine yatırım yapmaya daha çok önem vermelerine neden olmaktadır (Elbadawy vd., 2007). Aileler kız çocuklarının eğitimlerine erkek çocuklarına nazaran daha az yatırım yapmaktadır. Örneğin özel ders, kurs vb. faaliyetlerle erkek çocukların daha çok desteklediği bilinmektedir. Ayrıca kız çocuklarını mülkiyet hakkından yoksun bırakmaları ya da erkek kardeşine göre daha azı mirasa layık görülmeleri de çocuğun ekonomik istismarı olarak değerlendirilebilmektedir (Dollar ve Gatti, 1999).

Türkiye'de toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü nedeniyle bakım sorumluluğu kadına yüklenmiştir. Çalışma yaşamında var olmaya çalışan kadının, cinsiyete dayalı eşitsiz iş bölümü nedeniyle bir taraftan da ev içi bakım yükü ve işlerin de sorumluluğunu alması beklenmektedir (İçağasioğlu Çoban ve Özbesler,

2009). Yağan Güder ve Güler Yıldız (2016)'ın araştırmasında annelerin kız çocuklarına yönelik başlıca beklentisi ev işlerine yardımcı olmalarıdır.

Özellikle eğitim düzeyi düşük olan çalışan kadınlar, kendileri isteyken çocuklarının bakımını evdeki daha büyük olan kız çocuğundan bekleme eğilimindedirler. Ancak erkek çocuklarından çocuk bakımı ve ev işlerine katılmaları gibi bir beklentileri olmamaktadır. Ailedeki çocukların, hastaların, yaşlı ve engellilerin bakım sorumluluğu kadın ve kız çocuklarındadır. Özellikle ekonomik yoksulluk yaşayan ailelerde kimi zaman büyük kız çocuklarına annelerinin çalışması nedeniyle kendinden küçük kardeşlerine bakma sorumluluğu yüklenmektedir. Türkiye'de bu durumun kız çocuklarının eğitimden koparılmasında önemli bir etmen olduğu gözlemlenmektedir (Özbay, 1994; ÇSGB, 2007).

Kentlerde çalışan kadınların, çocuk bakım stratejileri, çocuklarına kendileri bakım verenler (%34); anneanne ya da babaannenin bakım vermesi (%29,9); büyük kız çocuğunun bakım vermesi (%7), ücretli yardımcı çalıştırma (%7,6) ve kreş, anaokulu gibi kurumsal bakım hizmeti alma (%8,9) biçimindedir (Karadeniz ve Yılmaz, 2007). Çocukların bakımında ağırlıklı olarak kadınların ve kız çocuklarının ücretsiz ev içi emeğinin sömürülmesi söz konusudur.

3.4 Cinsel istismar

“Çocuğun, erkek ya da kadın bir erişkin tarafından cinsel gereksinim ya da isteklerinin doyumu için cinsel nesne olarak kullanılması ya da kullanılmasına göz yumulması durumuna çocuğun cinsel istismarı” denir. Çocukla aynı veya nakdi bir bedel karşılığında cinsel eylem gerçekleştirme ya da cinsel sömürü için kullanılması da çocuğun ticari cinsel sömürüsüdür. Çocuğun ticari cinsel sömürüsü fuhuş, çocuk pornografisinin yanı sıra çocukla cinsellik amaçlı turizm ve çocuk evlilikleri de cinsel amaçlı çocuk ticareti kapsamakta ele alınmaktadır (ECPAT, 2005).

Eğer çocuk aileden bir birey ya da bireyler tarafından cinsel amaçlar için kullanılıyorsa duruma ensest denmektedir. Ensest ilişkisinde babalar ile babanın yokluğunda yerine geçen üvey baba, amca, dayı, dede, ağabey gibi kişiler en yoğun istismar uygulayan gruptur. Daha nadir görülse de kız ile erkek kardeş, anne ile oğul, büyük anne veya baba ile torun arasında da ensest görülmektedir (Şahin ve Taşar 2012).

Stoltenborgh ve arkadaşları (2011)'nin ve 1982 ve 2008 yılları arasında yapılan 331 çalışmayı değerlendirdikleri analizleri sonucunda çocuğun cinsel istismarının dünyadaki prevalansını %11,8 olarak tahmin etmektedir. Erkekler için bu oran %7,6'yken, kız çocuklarında %18'e yükselmektedir. Pereda ve arkadaşları (2009)'nın 38 bilimsel yayını sentezleyen çalışmalarına göre çocuğa yönelik cinsel istismar prevalansını kadınlar için %0-53, erkekler için %0-60 aralığındadır. Cinsel istismara uğrayan çocukların büyük kısmının kızlar olduğu görülmektedir. Bir diğer çalışmada erkek çocukların da kız çocuklar kadar sık cinsel istismara uğrasalar da bildirim oranlarının daha düşük olduğunun tahmin edildiğine değinilmektedir (Kellogg, 2005; Kabul ve Bıkmazer, 2022).

Ataerki ilişkiler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği cinsel istismarın oluşmasına ve gizlilik içerisinde uzun yıllar sürdürülmesine neden olan önemli faktörlerdendir. Ataerki toplumlarda kadınlar ve kız çocuklarının itaat etmesi beklenmektedir. Kız çocukların büyüklerine ve erkeklere karşı gelme ve istenmedik davranışa 'hayır' demesinin saygısızlık olarak görüldüğü bir toplum yapısından söz etmek mümkündür. Kız çocuğunun inisiyatif alma hakkının elinden alındığı öte yandan 'namus' kavramının yalnızca kadınlarla ilişkilendirildiği bu toplum yapısında, kız çocuğunun cinsel istismara uğraması kendisinin suçu olarak görülebilmektedir. Ataerki toplumlarda çocukluktan itibaren bireylere işlediği namus kavramı yaşanan cinsel istismarların, cinayetlerin bile üstünün örtülmesine yol açmaktadır. Bireylerin içselleştirdiği

namusun kirlenmiş olması düşüncesi cinsel istismarın çocuk ve ailesi tarafından saklanmasıdaki en büyük etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetintaş vd., 2021).

Toplum üyelerinin cinsel istismarına uğrayan çocuklara yönelik tutumu, çocukların cinsel istismarını açıklama motivasyonunu engelleyebilmektedir. Yerleşmiş kültürel normlar çocuğun cinsel istismarının çocuk tarafından açıklanmasını ya da çocuğa bakım verenler tarafından keşfinin önünde engeldir. Diğer etkileyici faktörler de çocuğun yaşı, cinsiyeti ve engel durumunun varlığıdır (Fontes ve Plummer, 2010).

Cinsel istismarı ifade etmede karşılaşılan zorluk ve engeller: korku ve utanç duygusu, destek eksikliği, istismarı anlamlandırılmama olarak sıralanabilmektedir (Lemaigre vd., 2017). Çocuklar istismarcının ve ailesindeki büyüklerin tepkilerinden korkmaları ve onlardan çekiniyor olmaları, bununla birlikte de anlattıklarında kendilerine güvenilip inanılmayacağı düşüncesi ile istismarı saklayamaya yönelebilirler. Yetişkinlerin olumsuz tepkilerinin de çocukların korkularının da büyük ölçüdeki belirleyicisi toplumsal yargı ve değerlerdir (Topçu, 2009).

Toplumsal cinsiyete dayalı ön yargılar, istismarı inkar, istismarcının suçunu hafifletme, çocuğu suçlama, çocukların ifadesine inanmama ve istismarın çocuk üzerindeki etkilerini hafif görme ve yok saymaya neden olmaktadır (Tang ve Yan 2004).

Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının, istismarı açıklamamaları için tehdit, baskı, şiddet görmesi, açıklasa dahi erkeği tahrik eden olarak suçlanacağı düşüncesiyle istismarı gizlemelerinin temel nedeni toplumsal cinsiyete dayalı algıdır. Kız çocuklar toplumdaki namus baskısının yol açtığı 'kirlenmiş' ve 'lekelenmiş' olma algısı içerisinde, endişe, suçlanma korkusu, utanç, baskı, tehdit gibi süreçlere yaşamaktadır (Küçükkaraca ve Albayrak, 2016; Ersoy vd., 2022). Çocuk yaşadıkları bu ağır psikolojik süreçler nedeniyle istismarı açıklayamamaktadır.

Cinsel istismarın çocuk üzerinde birçok olumsuz sonuçları oluşmaktadır. Paslı (2019) cinsel istismar deneyimlerini incelediği araştırmasında çocuk, genç ve annelerinden edindiği bilgilere göre cinsel istismar sonrası çocuk ve gençlerin korku/kaygı, suçluluk, güvensizlik ve utanç duyguları yaşamakta, onlarda cinsel davranışlar ortaya çıkmakta, regresyon olmakta, gebelik yaşanmakta, intihar girişimi ve psikolojik bozuklukların meydana gelmekte olduğunu tespit etmiştir.

Çocuğun cinsel istismarı her cinsiyetten çocuğun psikolojisi üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Ancak erkek çocukların cinsel istismardan psikolojik olarak daha az etkilendiğine dair yanlış inanışlar vardır (Cromer ve Goldsmith 2010). Erkek çocuklarına yönelik bu yanlış inanış, maruz kaldıkları cinsel istismarı dile getirmelerinin ve istismar sonrası psikososyal desteklere erişimlerinin önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca erkek egemen bakış açısı, kadını edilgen olarak kabul ettiği için, kadının da cinsel istismarı faili olabileceği gerçeğini yok saymaktadır.

Erkek çocuklar, bir erkek olarak, cinsel istismara karşı koyamadıkları için kendisini suçlama, toplum içinde damgalanma ve sosyal dışlanma gibi sebeplerden istismarı açıklayamamaktadır (Küçükkaraca ve Albayrak, 2016). Erkek çocuklar cinsel istismara maruz kaldıklarında, 'erkekliliğini kaybetti' şeklinde değerlendirildiği için de uğradıkları cinsel istismarı gizleme eğiliminde olmaktadır (McGuffey, 2008).

Cinsel istismara maruz kalan çocuklar, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın neden olduğu baskı nedeniyle yaşadıkları istismarı gizlerken daha uzun süre istismara maruz kalmaktadır. Hébert ve arkadaşları (2006), araştırmalarının sonuçlarına göre cinsel istismarın süresi arttıkça travma sonrası stres bozukluğu görülme sıklığının arttığını öne sürmektedirler. Görülmektedir ki cinsel istismarın gizlenmesi

çocukların daha uzun süre boyunca istismara maruz kalmasını ve istismardan psikolojik olarak daha fazla zarar görmesine yol açmaktadır.

Cinsel istismarın çocukların kendileri ve dünyaya ilişkin bilişsel ve duygusal algılarında değişiklik meydana getirmektedir. Cinsel istismar çocukların benlik algıları ve duyuşsal kapasitelerini bozarak travma yaşamalarına neden olmaktadır. Çocuğun cinsel istismar sonucunda travma yaşammasının nedeni damgalanmasıdır. Çocuk damgalanma korkusuyla cinsel istismarı anlatamaz. Böylelikle, istismarcının korunur ve istismarın süregelen hale gelir. Cinsel istismarın önlenmesi için çocukların cinsel istismar sonucu damgalanması ve cinsel istismarın gizli kalmasına etki eden faktörlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Ersoy vd., 2022).

Cinsel istismarın yol açtığı damgalanma öyle olumsuz etkilere sahiptir ki örneğin bir kız çocuğu okulundaki öğrencilerden sözlü taciz yaşadığında, genellikle okuldan ayrılma eğilimi göstermezler. Ancak cinsel bir taciz yaşamış olmaları nedeniyle karşılaştığı damgalanma okulu bırakmasına neden olabilmektedir. Cinsel istismar kız çocukları için eğitim hakkına erişimin önünde de bir engeldir (Dollar ve Gatti, 1999).

Çok sayıda kız çocuğu kaçırılarak cinsel olarak istismar edilmektedir. Kız çocukları uğradıkları cinsel istismar sonucunda toplumsal baskıdan kaçınmak için aileleri tarafından zorla evlendirilmektedir. Zorla ve erken evlilikler cinsel istismarın meşrulaştırılmasıdır. Bu durumda kız çocukları, ömür boyu cinsel istismara maruz kalma riski taşımaktadır (Yücel ve Ögel, 2008). Ayrıca kız çocukları erken yaşta gerçekleştirilen evlilikler nedeniyle çocuk yaşta anne olmakta, çok sayıda çocuğa bakım vermekte zorlanmakta, eğitim hakkı elinden alınmakta ve yaşlılarının katıldığı çocuklara özgü faaliyetlerden an mahrum bırakılmaktadır (Sungurtekin Özkan, 2013). Açıkça görülmektedir ki cinsel istismarın oluşması, gizlenmesi ve sürdürülmesine toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık büyük ölçüde etki etmektedir.

Kız çocuklarının cinsel istismar sonucu gebelik yaşamaları sık görülen bir durumdur. Bu gebelikler annenin de gelişim çağına olması nedeniyle bebek ve anne için yoğun riskler barındırmaktadır. Erken, düşük kiloda, kuvöz bakımı ihtiyacı olarak, engelli, kronik hastalığa sahip ve beslenme sorunlarıyla ya da ölü doğan bebek sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Annenin cinsel istismar sonucu gebelik kalmış olması, istismarın evlilikle sürdürülüyor olmasının neden olduğu psikososyal sorunlar, annenin de halen korunma gereksinimi olan bir çocuk olması ve çocuk bakımındaki yetersizliği anneye zarar verdiği kadar çocuğunu ihmal ve istismar etme riskini de artırmaktadır (Kara Uzun ve Şimşek Orhon, 2013). Cinsel istismar sonucu kız çocuğunun gebe kalması çocuğunun da ihmal ve istismarına yol açabileceğinden istismarın kuşaktan kuşağa aktarımına yol açmaktadır.

Kız çocuklarının ataerkil aile yapısının dayattığı baskı ortamından bunalarak özgürlük istemeleri ve erkek arkadaşlarının olmasına aileleri şiddetle karşılık verebilmektedir. Ailesinden psikososyal destek göremeyen kızların evden kaçtıkları, istismar riskiyle karşı karşıya kalarak yaşamlarını devam ettirebilmek için fuhuşa itildikleri tespit edilmiştir (Küntay ve Erginsoy, 2005:114).

Bir diğer çocuğun cinsel istismarı da kadın sünneti/genital mutilasyondur. Toplumsal cinsiyete dayalı mitler ve kimi dinsel inanışlar gereği halen 29 ülkede çoğunlukla 5 yaşın altındaki kız çocuklarının cinsel organları farklı boyutlarda zarar verilerek genital mutilasyona maruz bırakılmaktadır. Genital mutilasyon kız çocuklarının ağır yaralanmaları hatta ölümlerine kadar gidebilecek enfeksiyon, ağrılı cinsel ilişki, infertilite vb. sağlık sorunları yaşamalarına neden olan bir cinsel istismar türüdür (UNICEF, 2013).

4. Sonuç ve Öneriler

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik uygulanan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı tutumların yaygınlığı büyük bir nüfus grubuna verdiği zararın yanı sıra hem toplumun ilerlemesinde hem de toplulukların ve ulusun gelişiminin önünde engel oluşturmaktadır (Dollar and Gatti, 1999). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kültürü ile mücadele etmek çocuk istismarının da büyük ölçüde önlenmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle çocuk istismarının önlenmesi ülkelerin politikalarında ve planlanmalarında yer edinmelidir.

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitlikli rol paylaşımında kadına biçilen bakım verme rolü kız çocuklarıyla paylaşılmaktadır. Düşünüldüğünde, her mahallede ve her işyerinde erişilir olan kreşler, kadınlar ve kız çocukları üzerindeki bakım yükünün kısmen de olsa azaltılmasını sağlayabilecek bir uygulama olarak önerilmektedir (Sosyal Politika Forumu, 2009).

Okul öncesi dönemden itibaren çocukların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddetle ilgili farkındalık kazandırılacak eğitimler ve etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Çocukların istismardan korunması için yaşlarına uygun biçimde tasarlanmış 'hayır' diyebilme, bedenini tanıma ve cinsel gelişim konularında eğitimlere yönlendirilmeli ve bu eğitimlerin tekrarlanması koruyucu ve önleyici bir çözüm olabilecektir.

Çocuğun cinsel istismarları çoğunlukla süregçendir. İstismarcıdan, çevreden ve ailesinden gelecek tepkiler ve damgalanmaya yönelik korku istismara uğrayan çocukların istismarı gizlemesine neden olmaktadır. Açıkça görülmektedir ki cinsel istismarın oluşması, gizlenmesi ve sürdürülmesine toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık büyük ölçüde etki etmektedir. Çocuk evlilikleri ve çocuk yaşta gebelik hem çocuk hem de bebği için bir istismar döngüsüne yol açabilmektedir. Çocuk evlilikleri kız çocuklarının eğitimden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Cinsel istismarın önlenmesi için toplumsal cinsiyete dayalı değer yargılarının kız ve erkek çocuklar ve aileler üzerindeki geleneksel toplumun baskısının ortadan kaldırılması ve/veya bireylerin bu baskıya karşı yasal düzenlemeler ve destekleyici sistemlerle korunması gerekmektedir.

Eğitime devam etme çocukların erkek evlendirilmesinden ve çalıştırılmasından koruyucu bir faktördür. Çocukların eğitim hayatından kopmalarına neden olan toplumsal cinsiyete dayalı yargıların neden olduğu risklerin ortadan kaldırılması için önlemler alınmalıdır.

Çocuk istismarına yönelik risklerin ortaya konması, koruyucu ve önleyici uygulamalar yürütülmesi, istismarın işaretlerinin fark edilmesi için multidisipliner bir çalışma anlayışı güden çocuk koruma sisteminin kurulması önerilmektedir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynakça

Alpan, E. D. (2018). Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının Çocuk Oyunlarına Yansıması. *Sanat Dergisi*, (31), 80-89. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/40055/294617>

Başerer Berber, Z. (2021). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(3) , 1215-1223 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/65009/1000834>

- Cankur, S., Kırımsoy, E., Şekercioğlu, G., Özkol, H., Yıldırım, E., Erdoğan, N., Sav, C., Dülger, K. ve Tekeoğlu, M. (2012). *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması*. Mart: 37.
- Connelly, K., & Heesacker, M. (2012). Why is benevolent sexism appealing? Associations with system justification and life satisfaction. *Psychology of Women Quarterly*, 36(4), 432-443.
- Cromer, L. D., & Goldsmith, R. E. (2010). Child sexual abuse myths: Attitudes, beliefs, and individual differences. *J Child Sex Abuse*, 19: 618-647.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2007). *Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması çalışma grubu nihai rapor*. Ankara.
- Çetintaş, A., Ersoy, E., Kaya, Y. ve Aksüt, Y. (2021). Çocuk Cinsel İstismarı ve Toplumsal Risk Faktörleri. *Journal of History School*, 52, 2114-2137.
- Dokgöz, H. ve Tırtıl, L. (2007). Çocuğa Yönelik Şiddet Çocuk İstismarı ve İhmali. *Toplum ve Hekim*, 22(5): 391-399.
- Dollar, D. & Gatti, R. (1999). Gender inequality, income and growth: are good times for women? Policy research report on gender and development. *Working Paper Series*, No 1, The World Bank.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ECPAT International. (2005). *Subgroup Against the Sexual Exploitation of Rights of the Child*. Semantics or Substance. Towards a shared understanding of terminology referring to the sexual exploitation of children.
- Elbadawy, A., Assaad, R., Ahlburg, D., & Levison, D. (2007). *Private and group tutoring in Egypt: Where is the gender inequality*. The Economic Research Forum (ERF) Working Paper Series No. 429. Cairo, Egypt.
- Fontes, L. A., & Plummer, C. (2010). Cultural issues in disclosures of child sexual abuse. *Journal of child sexual abuse*. 19(5): 491-518.
- Genç, H. N. (2018). Atasözlerinde Toplumsal Cinsiyet Algısı Olarak Kadın. *Folklor/Edebiyat*, 24(94), 13-34.
- Gürol, A. Ve Dilli, C. (2007). Zorunlu eğitim çağında bulunan kız çocuklarının okula gitmeme sebepleri (Şırnak ili örneği). XVI: Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Hébert, M., Collin-Vézina, D., Daigneault, I., Parent, N., & Tremblay, C. (2006). Factors linked to outcomes in sexually abused girls: A regression tree analysis. *Comprehensive Psychiatry*, 47(6):443-455.
- İçağasıoğlu Çoban, A., ve Özbesler, C. (2009). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 31-42. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21099/227224>
- ILO, (2017). Global Estimates of Child Labour: Results and Trends, 2012-2016, Geneva, Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- Kabul, M. ve Bıkmazer, A. (2022). Cinsel istismar mağduru çocuklarda olayın ortaya çıkış süresini etkileyen faktörler. *Adli Tıp Dergisi*. 36(2): 74-78.

- Kara Uzun, A. ve Şimşek Orhon, F. (2013). Adolesan Gebeliklerin Anne ve Bebek Sağlığına Olan Etkileri. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 19-23.
- Karadeniz, O. ve Yılmaz, H. (2007). Türkiye’de kadının işgücü piyasası içindeki konumu ve işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörler. *İş Dünyasında Kadın*, içinde (23-41). İstanbul: TÜRKONFED Yayını.
- Kellogg, N. (2005). American Academy of Pediatrics Committee on Child Abuse and Neglect. The evaluation of sexual abuse in children. *Pediatrics*, 116(2): 506-512.
- Küçük, S. (2003) Cinsiyet ayrımlı atasözlerinde kadın ve erkek kimliği. *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 213-224.
- Küçükkaraca, N. ve Albayrak, H. (2016). Çocuğa yönelik cinsel istismar ve hegemonik erkeklik algısı: Neden sonuç ilişkisi üzerine bir tartışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4), 85-108.
- Küntay, E. ve Erginsoy, G. (2005). *Ticari Seks İşçisi Kız Çocuklar*. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Lemaigre, C., Taylor, E. P., & Gittoes, C. (2017). Barriers and facilitators to disclosing sexual abuse in childhood and adolescence: A systematic review. *Child Abuse & Neglect*, 70: 39-52.
- McGuffey C. S. (2008). Saving masculinity: Gender reaffirmation, sexuality, race, and parental responses to male child sexual abuse. *Social Problems*, 55(2), 216-237.
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal hizmet bakış açısıyla toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle temel eğitimden kopan kız çocukları sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 77-88. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48442/613657>
- Özbay, F. (1994). Women’s Labour in Rural and Urban Settings. *Boğaziçi Journal: Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 8: 1-2.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 29(4): 328-338.
- Polat, O. (2007). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-1. Tanımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sakallı Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17: 47-58.
- Sosyal Politika Forumu. (2009). Türkiye’de çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik bir öneri: Mahalle kreşleri. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politikalar Forumu Araştırma Raporu, İstanbul.
- Stoltenborg, M., Van Ijzendoorn, M. H. , Euser, E. M., & Bakermans Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child maltreatment*, 16(2): 79-101
- Sungurtekin Özkan, M. (2013). Erken yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda yargının üstlenebileceği rol. *Journal of Yaşar University*, 8, 2177-2189.
- Şahin, F. ve Taşar, M. A. (2012). Cinsel istismar ve ensest . *Türk Pediatri Arşivi*, 47(3), 159-164.
- Şimşek, F., Ulukol, B., ve Bingöler, B. (2004). Çocuk İstismarına Disiplin Penceresinden Bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 31: 47-52.
- Tang, C. S. K., & Yan, E. C. W. (2004). Intention to participate in child sexual abuse prevention programs: A study of Chinese adults in Hong Kong. *Child Abuse Neglect*, 28: 1187-1197.

- Topçu, S. (2009). Ensest. İçinde: Özçelik, B. (yazar). *Cinsel İstismar*. Ankara: Phoenix, 81-124.
- Türkçapar, M. H. (2009). Şiddet Ve Düşünce. *Başka/Psikiyatri ve Düşünce Dergisi*, 3:90-102.
- UNDP. (2010). Türkiye ve Kalkınmada Kadın-Erkek Eşitliği. Retrieved from <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618>
- UNICEF (2013). Female Genital Mutilation Cutting: A Statistical Overview And Exploration of the Dynamics of Change. Retrieved from http://www.unicef.org/media/files/FGCM_Lo_res.pdf (Erişim Tarihi, 30.09.2022).
- World Health Organization (WHO). (2020). Child maltreatment. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (Erişim Tarihi: 08.11.2022)
- Yağan Güder, S. ve Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446.
- Yücel, P. H. ve Ögel, K. (2008). Çocuklara Yönelik Cinsel Sömürü ve Biçimleri. *Türkiye Klinikleri Pediatric Sciences-Special Topics*, 4(6), 6-11.

Yazar Biyografisi

Dr. Zilan Uğurlu, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çocuk, kadın, adli ve tıbbi sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.